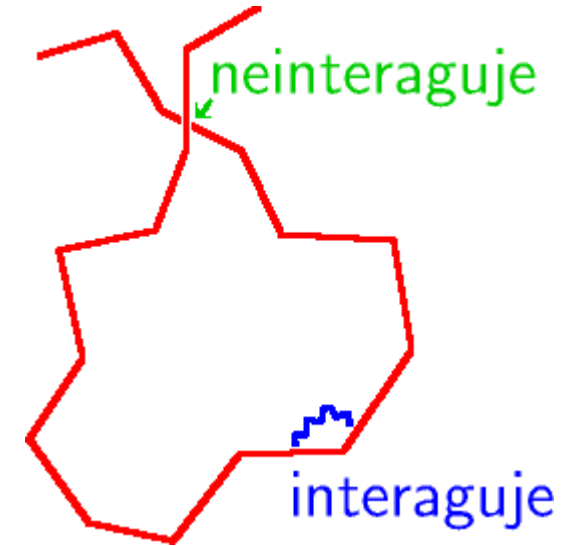

Model **ideálního řetězce**:

- články řetězce spojeny ohebně (vazby, úhly, torze)
- články dostatečně daleko od sebe již neinteragují (rozumí se efektivní interakce zprostředkovaná rozpouštědlem)

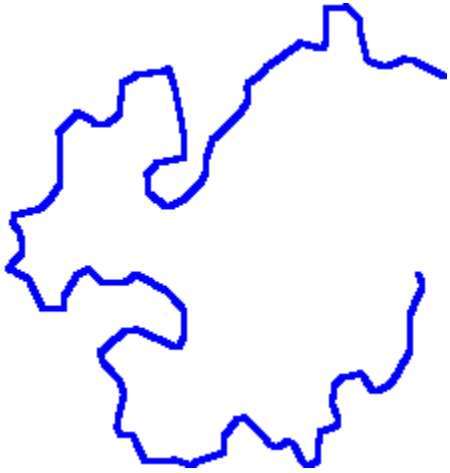
= náhodná procházka (s protínáním) = trajektorie Brownova pohybu

Brownův pohyb: $\langle r^2 \rangle = 6D\tau$, čas τ odpovídá počtu článků N

⇒ velikost klubka $\propto N^{1/2}$

Lepší modely:

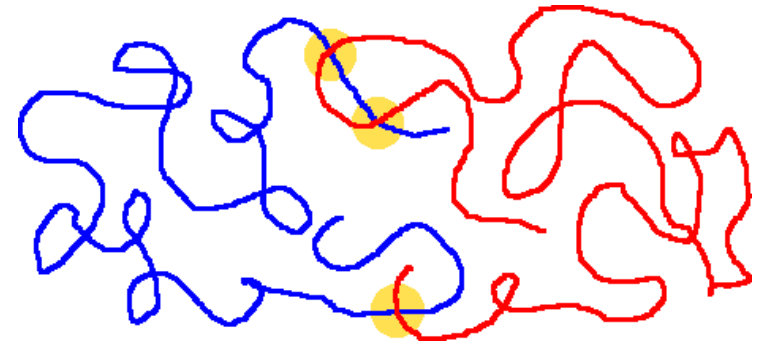
- odpudivé síly → vyloučený objem (články se nepřekrývají)
- přitažlivé síly → „záporný vyloučený objem“ (články se na sebe lepí)

dobré rozpouštědlo – lyofilní polymer, články se (efektivně) odpuzují, řetězec se poněkud rozplete = náhodná procházka bez protínání – velikost klubka $\propto N^{1/1.7}$

entropická (sterická) repulze

– klubka v dobrém rozpouštědle se odpuzují z důvodu vyloučeného objemu

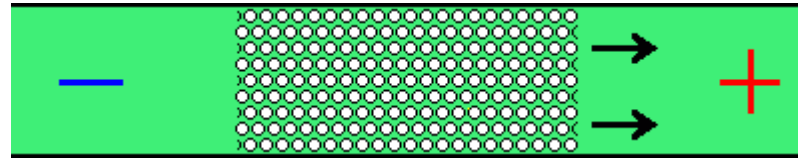
theta-rozpouštědlo – přitažlivé a odpuzivé interakce se vyrovnají (články řetězce interagují s rozpouštědlem stejně jako navzájem) $\approx$ ideální řetězec – velikost klubka $\propto N^{1/2}$

špatné rozpouštědlo – lyofobní polymer, články se (efektivně) přitahují, řetězec se sbalí do malého objemu (s určitým podílem rozpouštědla mezi) – velikost klubka $\propto N^{1/3}$

ne-rozpouštědlo – žádné rozpouštědlo mezi řetězci – velikost $\propto N^{1/3}$

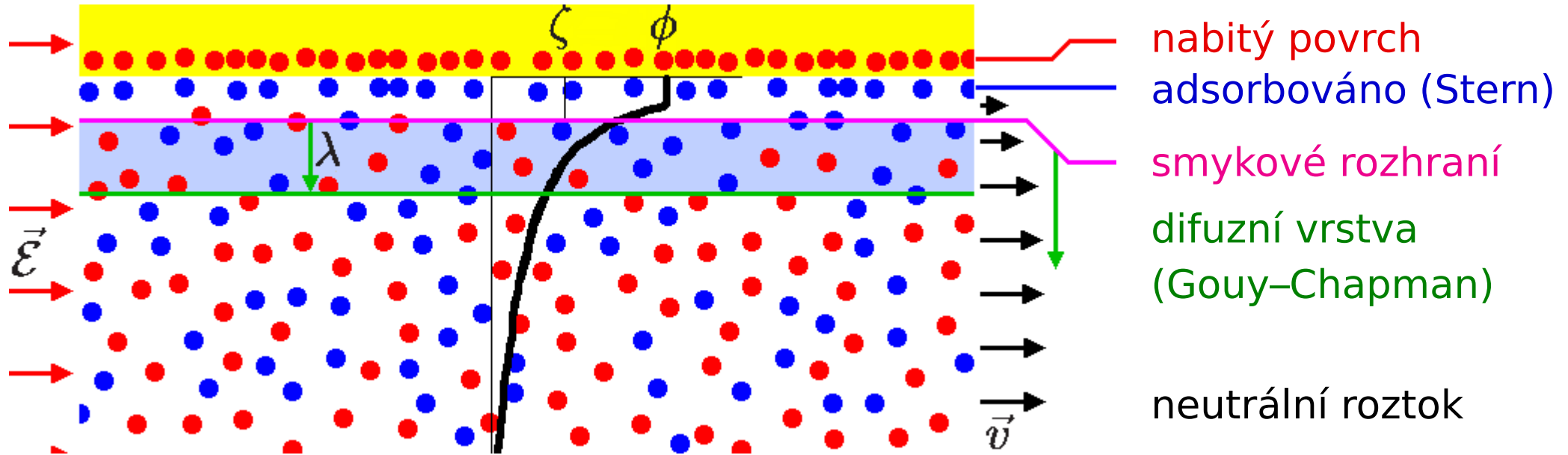
- elektroosmóza – pohyb iontového roztoku pórzním materiálem pod vlivem el. napětí
projevy: elektroosmotický tok / elektroosmotický tlak (elevace)
- opačně: potenciál proudění – vznik napětí při proudění
- elektroforéza – pohyb koloidu v iontovém roztoku
- opačně: sedimentační potenciál či proud

Nesměšujte s elektrokapilárním jevem (změna povrchového napětí např. rtuti při změně potenciálu)

video: jchemed.chem.wisc.edu

smykové rozhraní (pohybové rozhraní, *shear plane*, *slipping plane*) = plocha dělicí pohybující se kapalinu od nepohyblivé u povrchu

Povrchový náboj = σ , intenzita el. pole = $\mathcal{E}$ (rovnoběžně), viskozita = η

Tečná el. síla na jednotku plochy: $\sigma\mathcal{E} = \eta \frac{v}{\lambda} \Rightarrow$ rychlost $v = \frac{\sigma\mathcal{E}\lambda}{\eta}$

Kapacita dvojvrstvy (na j. plochy) $C/A = \epsilon/\lambda$

$$\sigma = \frac{C}{A}\zeta = \frac{\epsilon}{\lambda}\zeta \Rightarrow v = \frac{\epsilon\mathcal{E}}{\eta}\zeta$$

potenciál na smykovém rozhraní = ζ = **zeta-potenciál** = elektrokinetický potenciál

Smoluchowského (též Helmholtzova–Smoluchowského) rovnice:

$$v = \frac{\epsilon \zeta \mathcal{E}}{\eta} \quad \text{též pomocí mobility: } u = \frac{\epsilon \zeta}{\eta} \quad (1)$$

Elektrický proud plochou průřezu $\mathcal{A}_0$: $I = \mathcal{A}_0 \mathcal{E} \kappa = \mathcal{A}_0 \frac{U}{L} \kappa$ (κ = konduktivita)

Objemový průtok: $\frac{dV}{d\tau} = v \mathcal{A}_0$

$$\frac{dV/d\tau}{I} = \frac{\epsilon \zeta}{\eta \kappa} \quad (2)$$

Rov. (1) platí i pro elektroforézu s koeficientem $\frac{2}{3}$, jestliže jsou-li částice dost velké a daleko od sebe ($\gg \lambda$). Pro malé částice přechází v iontovou vodivost, $u \propto 1/\eta$.

Rov. (1) a (2) se používají k měření ζ

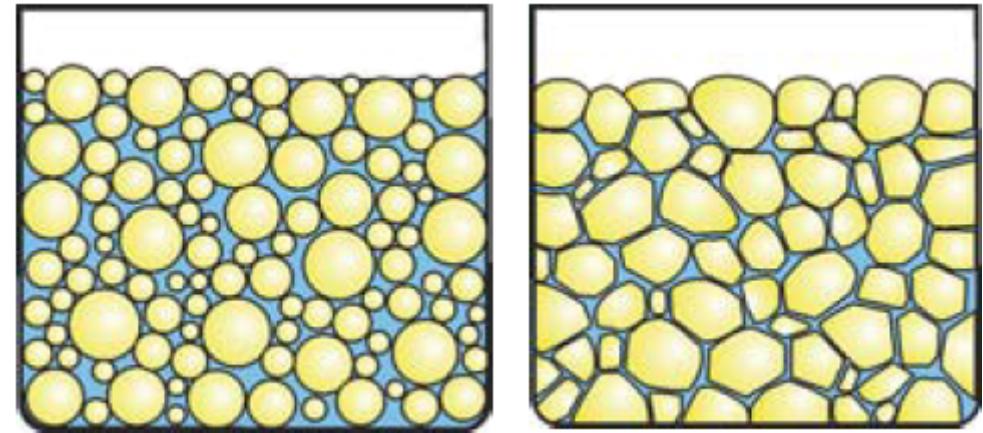
Stabilita koloidu vyžaduje $|\zeta|$ aspoň zhruba 40 mV.

Izoelektrický bod: taková koncentrace iontů/pH, že $\zeta = 0$ ($\approx$ částice není nabitá) – typické pro polyelektrolyty (např. proteiny, které obsahují jak $-\text{NH}_2$, tak $-\text{COOH}$). Nejmenší odpuzování – nejlépe se svinuje.

Příklad: pohybují se bublinky v mýdlové vodě ke katodě nebo anodě?

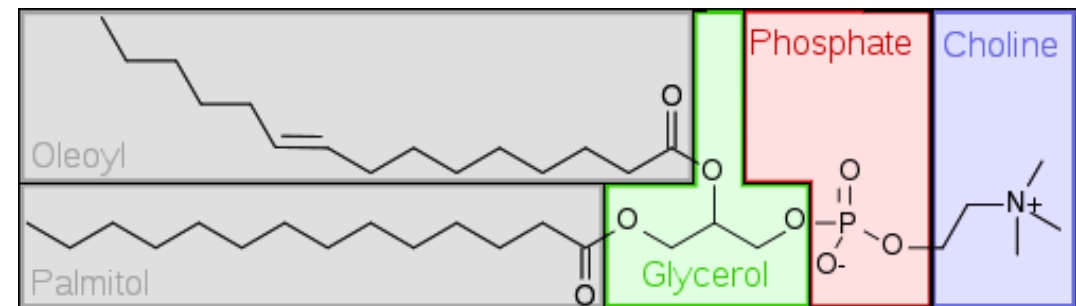
Typy:

- O/V (*oil-in-water*), přímá emulze: méně polární (olej) v polárnější kapalině (voda)
- V/O (*water-in-oil*), obrácená emulze

Určení typu – většina vlastností dána disperzním prostředím (el. vodivost, smáčení, rozpouštění barviv)

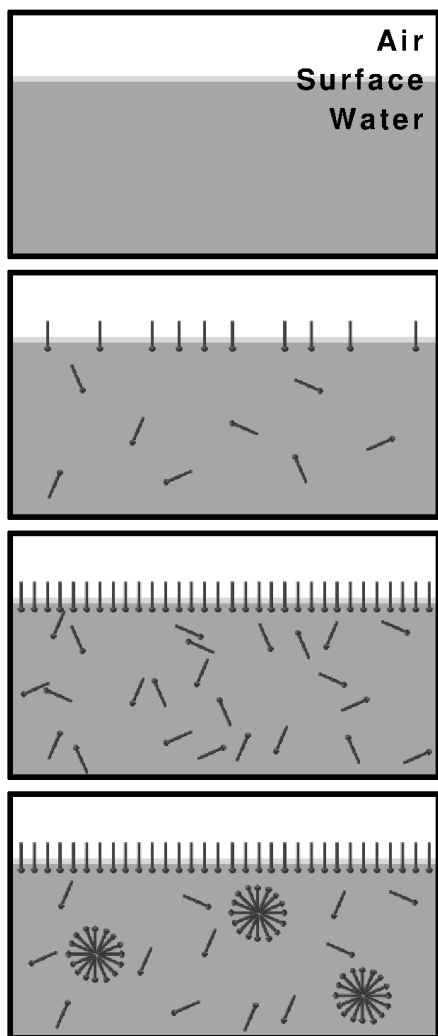
Koncentrované a vysoce koncentrované emulze nutno stabilizovat **emulgátorem** – povrchově aktivní látkou, např. lecitin (phosphatidylcholine)

credit: wikipedia

Zánik:

flokulace (vznik agregátů – elst.), koalescence (splývání kapek), sedimentace (šlehačka – *creaming*)

credit: wikipedia

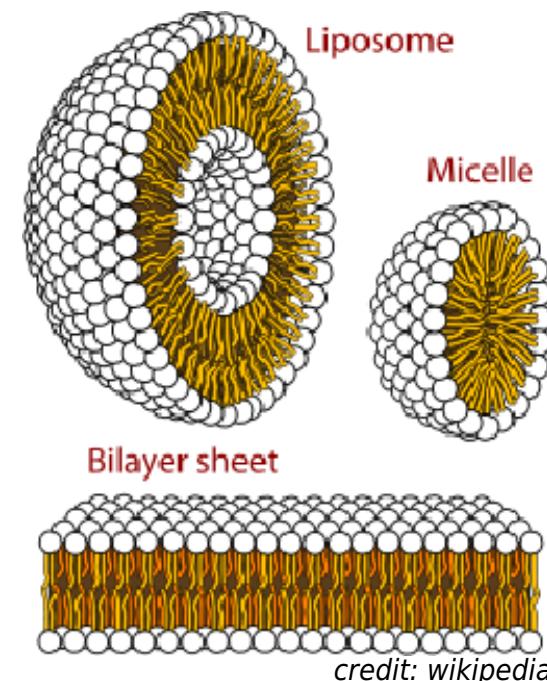
Micela = obvykle kulovitý útvar tvořený surfaktantem a stabilizovaný:

- lyofilní interakcí (s rozpouštědlem)
- lyofobní interakcí (vnitřek micely)

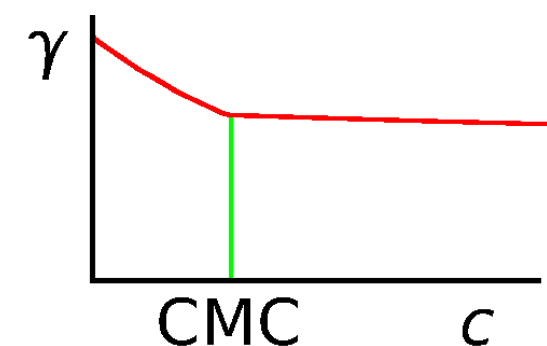
Vznik: roztok $\rightarrow$ mikroagregace $\xrightarrow{\text{CMC}}$ micela $\rightarrow$ válcovité či laminární micely, kapalné krystaly ap.

kritická micelární koncentrace (CMC) = počátek vzniku micel („víc se jich na povrch nevejde“), zlom na křivce γ vs. c (zlom je trochu zakulacený – CMC není fázový přechod)

Obrácená (inverzní) micela (máslo)

credit: wikipedia

Solubilizace – schopnost micel absorbovat lyofobní látky

Detergence – praní, surfaktanty solubilizují hydrofobní špínu na povrchu

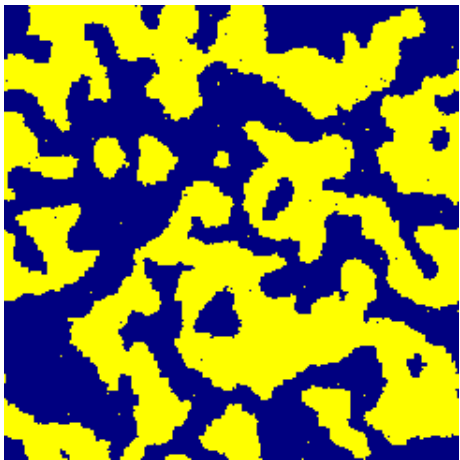
Vsuvka: klasifikace fázových přechodů

- 1. druhu: zlom na G , skok v entalpii, hustotě aj. (krystalizace, var)
- 2. druhu: (Ehrenfest)/spojité: zlom v entalpii, hustotě, vyšší derivace skok; nyní i: vyšší derivace divergují
(kritický bod [CP], Curieův bod, lambda-přechod He, perkolace)
- Kosterlitz–Thouless: všechny derivace spojité; např.: $f(x) = \begin{cases} e^{-1/x} & \text{pro } x > 0 \\ 0 & \text{pro } x \leq 0 \end{cases}$
(některé 2D systémy; nově zahrnuto pod spojité)

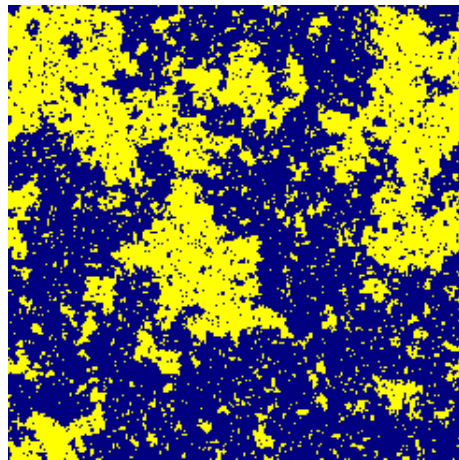
Zeskelnění (*glass transition*) = viskozita $> 10^{12}$ Pa s – není fázový přechod

Vznik micel (v CMC) není fázový přechod

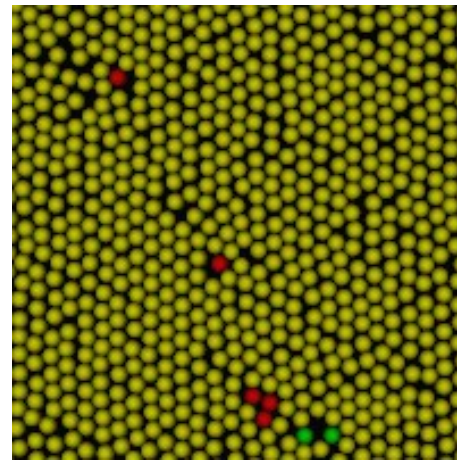
Krystalizace micel (do laminární/fibrilární fáze) je fázový přechod 1. druhu

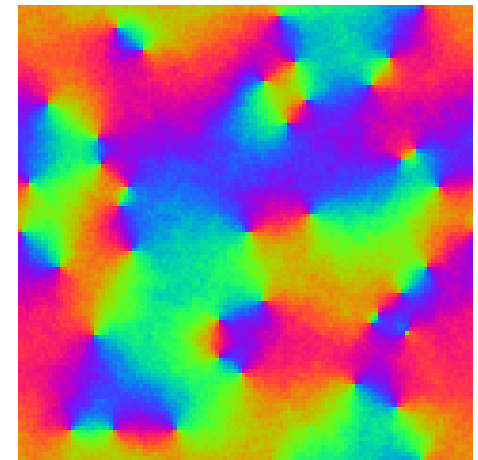
1. druh

2. druh (CP)

1. druh (?)

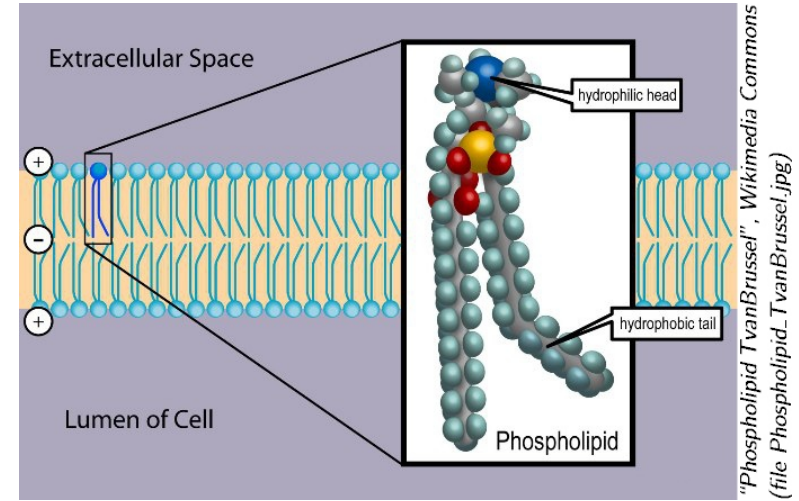

∞ . řád

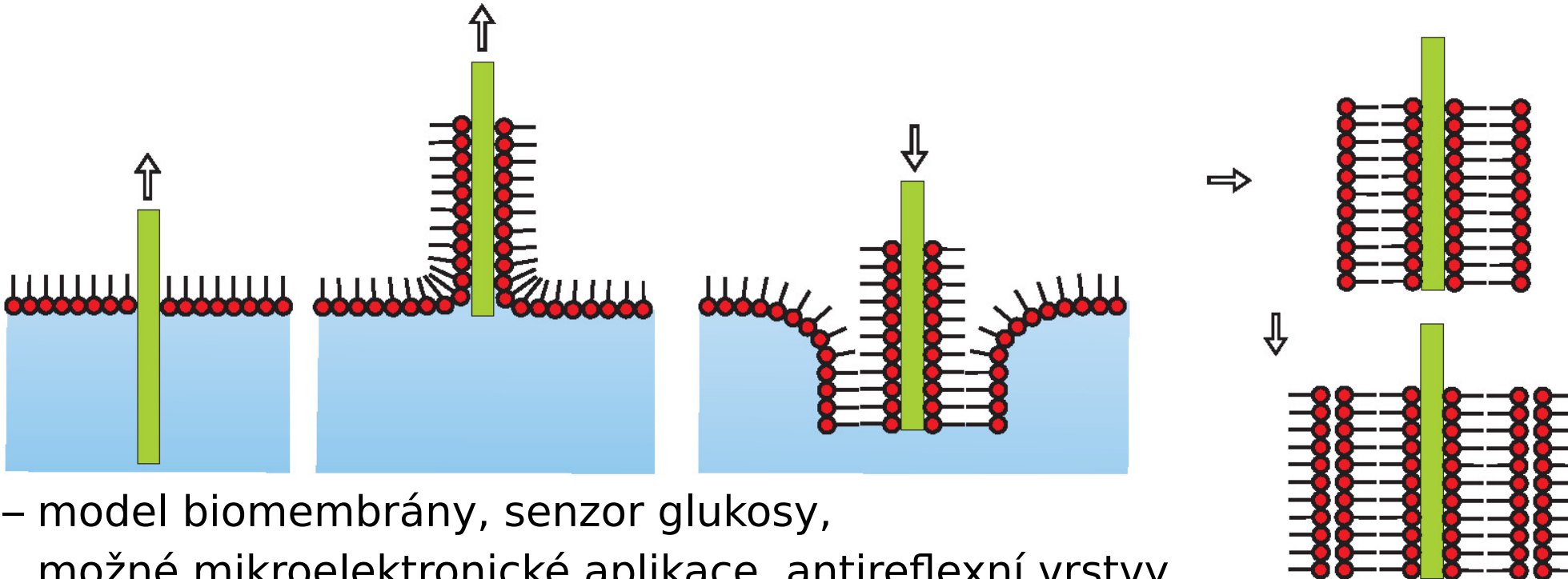

Dvě vrstvy surfaktantu; buněčná membrána = fosfolipidická dvojvrstva („slepená“ hydrofobními konci), obv. 2D kapalina

vesikl (angl. *vesicle*, č-s i vesikula, vezikl, vezikula); z dvojvrstvy, obsahuje kapalinu uvnitř lysosom (lyzozom), vakuola, transportní vesikl...
umělý liposom: cílený transport léků

filmy Langmuira a Blodgettové: více (dvoj)vrstev, obv. 2D krystal

– model biomembrány, senzor glukosy, možné mikroelektronické aplikace, antireflexní vrstvy

Souvislá (perkolovaná) 3D síť dispergované složky (i prostředí), v klidu netečou

Obecně **lyogel**, ve vodě **hydrogel**, vyschlý **xerogel** (malý podíl vzduchu)

reverzibilní (vratný) gel $\xrightleftharpoons[\text{bobtnání}]{\text{sušení}}$ xerogel

někdy se reverzibilita vztahuje k procesu sol $\rightleftharpoons$ gel

Vznik gelů:

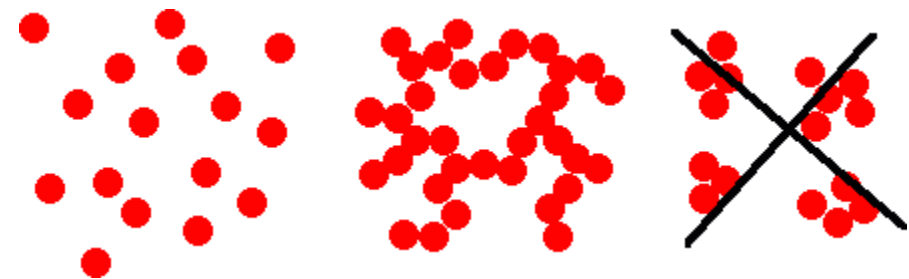
- želatinizací (gelatinizací) roztoků makromolekul:
  - zesítnění chemickou vazbou
  - asociace (vdW, vodíkové vazby)
  - krystalické styčné body
  - geometrické síťování (propletení, *entanglement*)

- destabilizací (obv. lyofobních) solů se zesítněním (ne koagulací)

želatinizace pokračuje stárnutím gelu
synereze = vypuzování kapaliny (jogurt)

credit: Biodegradable Polymers by Babak Ghanbarzadeh and Hadi Almasi

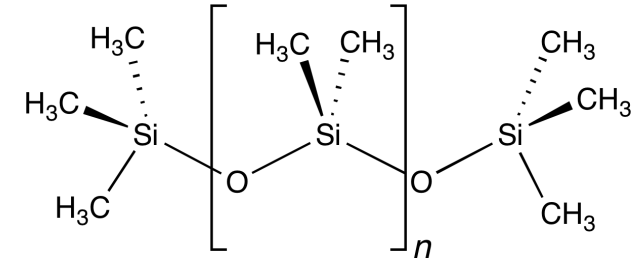
Mechanické vlastnosti gelů:

- elasticita (málo kovalentních spojů)
- tixotropie (reverzibilní slabé spoje)

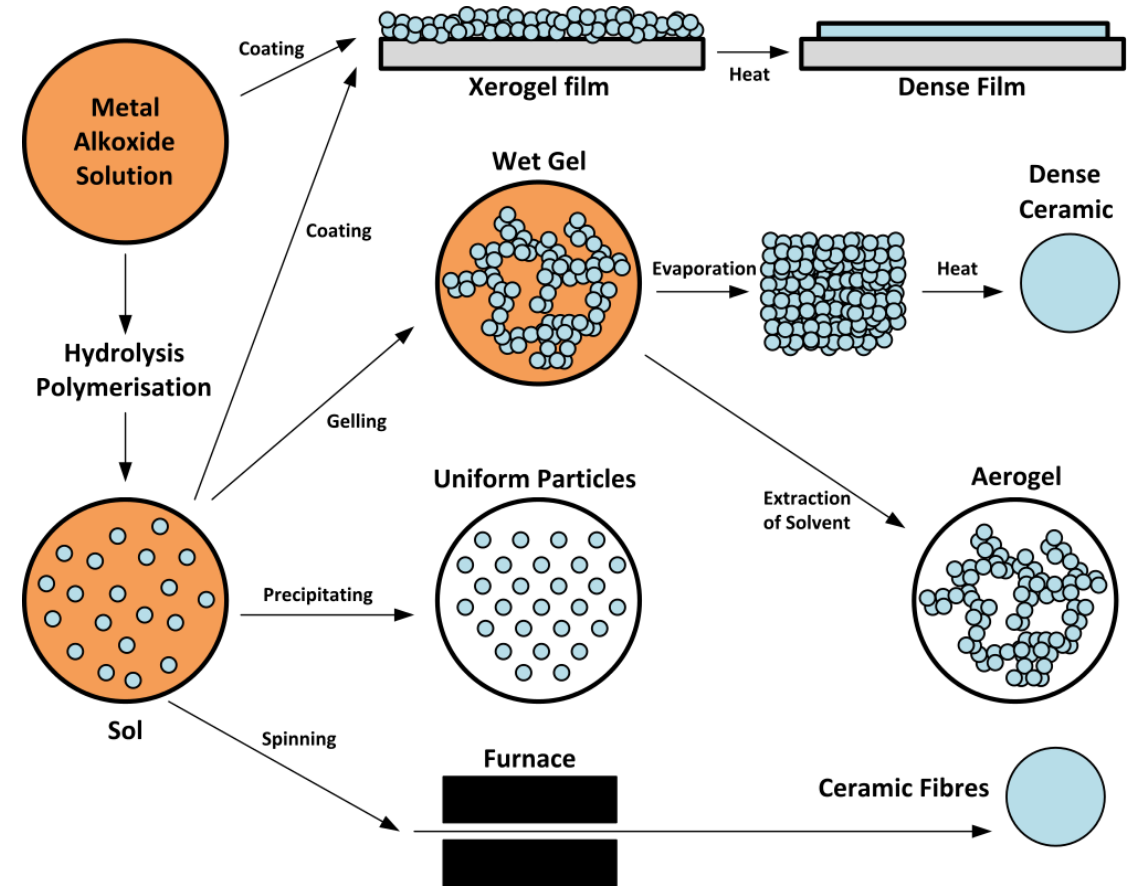
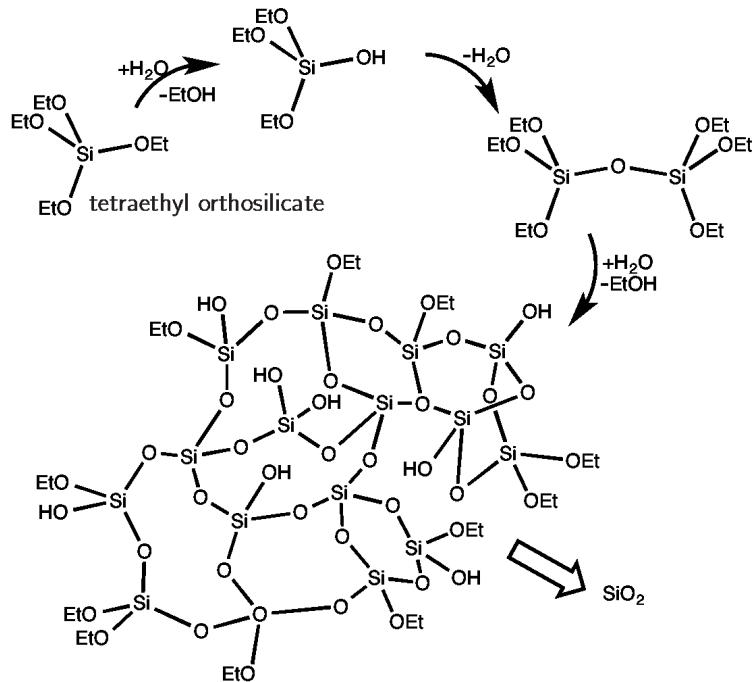
Hydrogely:

- kontaktní čočky (polyakrylamidy, „silikon“ – propustný pro kyslík ↑)
- pleny (polyakrylát sodný, $[-\text{CH}_2-\text{CH}(\text{COONa})-]_n$)
nabité řetězce se odpuzováním napřimují a tvoří dutiny
- biomateriál – implantáty (silikon), lešení pro růst tkání

credit: Wikipedia

Sol-gel proces: syntéza koloidních částic v kapalně fázi, želatinizace a následná výroba různých pevných materiálů (keramika, vrstvy, vlákna aj.)

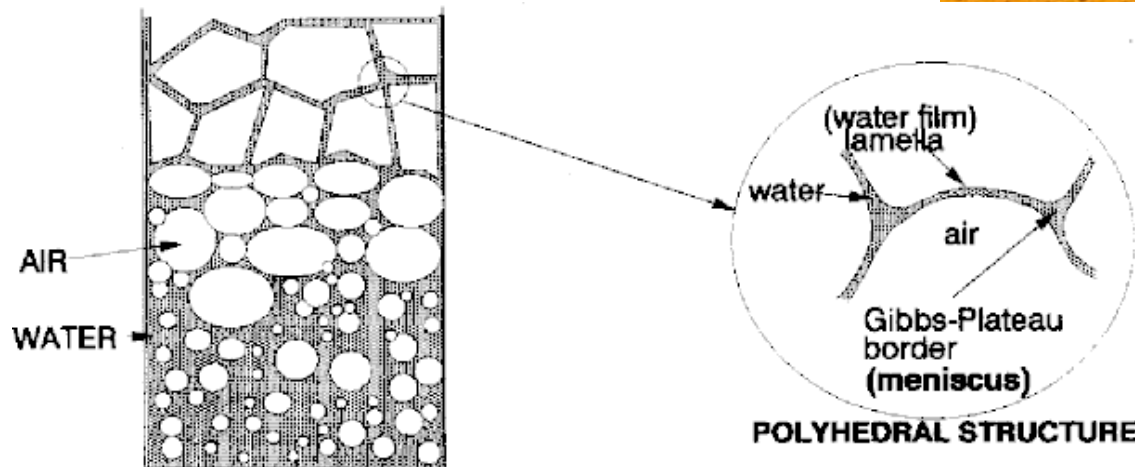
credit: https://en.wikipedia.org/wiki/Sol-gel#/media/File:Sol-Gel_Scheme.svg

Aerogel = xerogel s velmi malou hustotou (superkritické sušení), silikagel až 1.9 g dm^{-3} ; alumina; aerografít 0.18 g dm^{-3} – pevnost v tahu 1 kPa

Použití: izolace, adsorbent, Čerenkovův detektor

Plyn v kapalině

- vlhké pěny (kulovité bubliny)
- suché pěny (mnohostěny, 12–14)
- Plateauova pravidla (zákony)
- Gibbsovy–Plateauovy kanálky

Stabilizace povrchově aktivními látkami (pěnotvorná činidla): detergenty, proteiny, prášky

Zánik: vytékání kapaliny, vypařování, Ostwaldovo zrání, protržení filmů

Suché pěny: např. pěnový polystyren

Kapalný podíl: mlhy (10 nm – 10 μm)

Pevný podíl: dým (do 10 μm), prach (nad 10 μm)

Zánik:

● sedimentace (stabilizace: sluneční záření ohřívá částice)

● koagulace (stabilizace: náboj)

Náboj částic: rozprašování (tryska, moře), ionizace krátkovlnným zářením, rozměňování iontových krystalů

Aerosol hořlavých částic může vybuchnout (mouka, uhlíkový prach)

troposféra

● mraky

kap(ič)ky obv. obsahují nukleační jádra (často soli jako $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$)
polarizovatelné anionty se shromažďují na povrchu kapiček

● pevné aerosoly

nejstabilnější jsou částice ≈ 300 nm:

PM = Particulate Matter

- menší částice rychle difundují a adsorbují se
- větší sedimentují

menší než cca $10 \mu\text{m}$ (PM10, míní se aerodynamický průměr) se nezachytí v nose, dostávají se až do plicních sklípků a (menší) se mohou dostat až do krve

● smog (< *smoke and fog*):

VOC = Volatile Organic Compound

- Londýnského typu (kouř, mlha, SO_2), redukční; vog = volcanic smog
- fotochemický smog (L.A.): $\text{NO}_2 + \text{VOC} + h\nu \rightarrow \text{O}_3 + \dots$, oxidační

stratoféra

● saze (vznášejí se vlivem ohřevu slunečním zářením)

● sopečný popel, $\text{SO}_2 \rightarrow \text{SO}_4^{2-}$ ($\rightarrow$ ochlazení)

nukleární zima (saze), vulkanická zima (popel, SO_x)